

ALGUNES REFLEXIONS HISTORIOGRÀFIQUES SOBRE LES CORTS GENERALS DE LA CORONA D'ARAGÓ. OBJECTE I METODOLOGIA

Víctor Ferro Pomà

Com a autor (o perpetrador) de l'obra que pretén donar un panorama general de les institucions públiques de Catalunya en el si de la Corona d'Aragó i dintre el conjunt de la monarquia d'Espanya, abans de l'annexió, per etapes, als regnes de França i Castella, hom ha jutjat oportú demanar-me què tenia a dir, des del punt de vista català, sobre una de les institucions comunes, si no a tots, almenys als regnes «deçà mar» de la Corona: les corts generals i llur vigència i significació durant el segle XVI.

Ja per començar em trobo amb un problema que jo mateix m'he plantejat en afirmar, en el meu llibre i en les meves classes, que aquestes Corts eren, o es podrien caracteritzar, considerades iushistòricament, com una institució pròpiament inexistent, definida com la celebració (o si més no la inauguració), en un mateix lloc i moment, de les corts generals d'Aragó, Catalunya i València, per a tractar i decidir sobre els assumptes particulars de cada un dels tres regnes. Podríem dir, doncs, que eren més la suma de tres institucions que no pas una institució a títol propi.

Això no deixa de cridar l'atenció, sobretot si tenim en compte la primerenca celebració de, pel que sembla, vertaderes corts comunes (les de Lleida, del 1214) i, més que res, la forta unitat política de la monarquia catalanoaragonesa (crec que es pot dir així, pels seus components ètnics i dinàstics, i no pas «confederació»), manifestada i, per força, sostinguda especialment en els moments de la seva actuació com a «unidad de destino en lo universal», és a dir, com a potència *rispettata e temuta* en el joc de la política que avui anomenem *internacional*.

La decisiva intervenció de les corts de cada regne en el finançament, l'administració i fins i tot la direcció de les empreses bèl·liques sembla que hauria d'haver afavorit una actuació conjunta de les representacions estamentals dels tres regnes. Caldria estudiar-ne conjuntament i comparativa els capítols del donatiu en ocasió d'aquestes empreses. Curiosament, l'únic exemple que hem trobat fins ara de consulta i col·laboració entre els tres regnes en aquesta esfera és la me-

diació pacificadora que s'interposà durant les Corts de 1429-1430, mercès a la qual s'evità una guerra amb Castella.

Encara fa més estrany la inconnexió institucional entre aquestes instàncies homòlogues dels nostres regnes quan existien —i van sobreviure fins a la fi— institucions centrals de la Corona, comunes a tots, com el Consell Reial i, fins el 1493, la Reial Audiència. Que no era pas natural que el règim i la reforma d'aquestes institucions interessessin alhora i fossin objecte de l'atenció de les tres representacions?

El cas és, com hem dit alguna vegada, que no hi havia lleis comunes de la Corona o, almenys, no n'hi havia de les que hom podia considerar paccionades entre el monarca i els súbdits del conjunt de les seves terres. De fet, les úniques lleis generals de la Corona eren les emanades de l'exercici unilateral de les regalies per part del monarca, com la mateixa pragmàtica de creació (o, més ben dit, reorganització) del consell suprem dels regnes que la integraven (1494). Avançant-nos a la darrera part de la nostra comunicació, suggerim que fóra interessant de comparar la repercussió en les corts comunes de, per exemple, les iniciatives de Joan I sobre l'administració de la justícia reial, estudiada, respecte de Catalunya, pel doctor Tomàs de Montagut.

I, en general, com podia ésser que les crisis previsibles i previstes de les relacions entre el rei (la monarquia, o potser àdhuc la Monarquia?) i els regnes particulars, com a Aragó el 1591 i a Catalunya el 1640, no donessin lloc, a part d'algunes intervencions conciliadores fraternes en ocasió de l'aplec de corts generals de la Corona, si més no a una preocupació convergent i a un intercanvi oficiosos de parers entre els *interessents* dels diversos regnes i llurs representants?

A més, la simple problemàtica comuna d'especular sobre quines eren les intencions del rei i què els demanaria aquesta vegada (i què se li podia demanar) fa pensar que, per força, els assistents dels diferents territoris havien de plantejar-se preguntes anàlogues i havien de consultar els uns amb els altres les possibles respostes. I no és impensable que la qüestió cada cop més present de la pèrdua de pes relatiu de la «coronita» en el conjunt de la monarquia d'Espanya suscités entre ells més d'una reflexió i més d'un comentari.

No mancaven, doncs, temes comuns, que, encara que no es poguessin canalitzar formalment per mitjà d'un debat conjunt ni encara menys per mitjà d'una legislació unívoca, posaven la base per a comunicar-se preocupacions compartides.

Quant als mers paral·lelismes legislatius a què podia donar lloc aquest contacte oficiosos entre els assistents dels diferents regnes (a més a més de les notícies que d'una manera o altra els arribarien de l'activitat normadora dels regnes germans), seria força interessant comparar (cosa que em proposo de fer pròxima-

ment) les compilacions respectives, per a determinar primerament aquests paral·lelismes. El que correspondria després fóra investigar els camins que van seguir aquells intercanvis informals i, més concretament, com hi van contribuir les corts generals de la Corona.

L'únic cas que, de moment, puc esmentar d'aquests paral·lelismes i, especulativament, d'aquesta contribució, és el dels efectes que hom atribuï al fet que un acusat «vencés en la tortura», és a dir, la resistís sense admetre la seva culpabilitat. El 1585, la Reial Audiència de Catalunya determinà en una «cause célèbre», triant una de les doctrines del dret comú, que això destruïa tots els indicis acumulats fins aleshores en contra d'ell, sense que fos lícit tornar-lo a jutjar pel mateix delictes (tot i que, en aquella ocasió, havien aparegut noves proves). El mateix any —en el qual se celebraren corts generals—, els valencians promulgaron un fur que consagrava amb caràcter general el mateix criteri. No sabia dir ara qui pot exhibir la procedència i, per tant, reivindicar la influència preponderant d'aquest, i com s'exercí (si és que n'hi hagué) en adoptar aquesta solució.

La poca o molta concreció institucional de les corts generals de la Corona s'ha de veure reflectida en la documentació produïda. Tots sabem que, de la iniciativa secundada per la Reial Acadèmia de la Història, només se'n va beneficiar —i encara parcialment— Catalunya i que tot just ara s'han començat a publicar els processos de cort de les corts generals dels tres regnes que en tenien. L'estudi dels processos conservats corresponents a cada un dels (braços dels) regnes que hi participaven i, encara més, dels processos del rei (començant per les convocatòries i les proposicions règies), confeccionats pel protonotari per a tots els regnes de la Corona (i també per a cada regne, quan es reunien simultàniament i en un mateix lloc), constitueix, evidentment, la manifestació documental del marc juridicoinstitucional en què es movien les corts generals que ens ocupen.

Però no ens fem gaire il·lusions sobre l'apropament que ens poden proporcionar aquestes fonts a la caracterització històrica de les corts generals com a institució de la Corona. Atès el caràcter informal de les interaccions que hem esbossat entre els assistents vinguts de tots els regnes, que contrasta amb l'acusat formalisme del funcionament de les corts de cada regne, emmarcades dins la reunió general, el qual indirectament contribuï a la «no-institucionalització» de les corts generals com a òrgan comú de la Corona, potser convindrà replantejar-se des d'una perspectiva més general les corts generals com a objecte historiogràfic. (I, ara, no fóra el moment de preguntar-se fins a quin punt aquesta concreció no afavoria els interessos de la reialesa, per allò del *divide ut imperes*?)

Curiosament, la punta del fil d'Ariadna que ens pot ajudar a sortir d'aquest laberint, ens l'allarga el mateix nom tan extraordinàriament polisèmic de la nostra no-institució: cort (també la dels porcs), *corte*, *cour* (i *basse-cour*), *Hof* (i *Woh-*

nungshof, Bauernhof, Gerichtshof), court... Em refereixo, naturalment, a la cort en el sentit de conjunt de persones que envoltaven habitualment els reis i prínceps sobirans o quasisobirans i que ha estat especialment estudiat i avaluat en relació amb l'època moderna com a centre de promoció individual (social, política i econòmica), mecanisme de selecció del personal polític, eclesiàstic, judicial, administratiu, diplomàtic i militar, i ambient d'elaboració i adopció de decisions polítiques, governatives o legislatives. I, tot això, sense haver estat prevista ni regulada com a tal, malgrat la seva minuciosa reglamentació de caràcter domèstic i cerimonial, heretada de l'edat mitjana (almenys en el cas de Mallorca i Aragó, barrejada encara, a més, amb el règim dels alts oficis del Regne). Això vol dir que malament podríem cercar de perfilar-la jurídicament com a centre de fet de poder mitjançant les disposicions normatives i els documents d'aplicació. En aquest aspecte, es tractava, sí, d'una institució, però no en el sentit juridico-constitucional, sinó en el sentit sociologicopolític del terme, com es pot dir que la família, la comunitat religiosa o el veïnat són institucions.

Com a entitat social i política, segurament sí que les corts generals de la Corona constituïren per força una «institució» en el segle XVI (i abans) com a lloc de trobada i d'intercanvi de perspectives i parers. Fins a quin punt i de quina manera?

Això ens mena a considerar el problema de la metodologia ajustada a l'objecte novament definit de la futura investigació històrica sobre les corts generals de la Corona a la baixa edat mitjana i l'època moderna (que potser algú ja ha encetat).

Com passa amb tot estudi que vulgui ésser a la vegada sociològic (de sociologia política) i històric (referit al passat), la certitud dels resultats que se n'obtinguin dependrà de l'abundància i la fiabilitat de la informació.

Un cop esgotat el que ens puguin donar els preceptes i els documents d'aplicació, sobretot els d'origen reial, caldrà primerament delimitar, partint de les fonts historiogràfiques contemporànies i posteriors, les ocasions en què versemblantment es van poder produir els paral·lelismes, les convergències i les divergències, les coincidències i les discrepàncies que al principi evocàvem, entre els *interessants* dels diversos regnes. Un cop fet això, s'haurà de cercar exhaustivament respecte tot allò que els afecti (notes, memòries, correspondència, instruccions), especialment entre els representats i els representants i els assistents a títol personal, entre ells mateixos, sense oblidar la publicística de l'època, a càrrec de les institucions estamentals (diputacions, municipis, etc.), i les opinions dels autors dels temps més prestigiosos o influents, és a dir, el que podríem anomenar les *fonts periparlamentàries*, tan decisives per a una correcta interpretació d'aquestes assemblees, fins i tot de les no tan enigmàtiques com les que ara ens ocupen.

Només aquesta tasca ens pot acostar a l'«estat de l'opinió» (o de les opinions) i ens pot ajudar a jutjar en cada cas com i fins a quin punt havia condicionat la convocatòria i la celebració d'unes corts generals de la Corona l'actuació dels agents històrics.

Espero que aquestes modestes reflexions puguin contribuir positivament a l'esclariment de la significació històrica total de les nostres corts generals.